

INSKRYPCJA KONIŃSKA SŁUP KONIŃSKI PIOTR WŁOSTOWIC

Fot.: W. Gruszczyńska, 2020

SŁUP KONIŃSKI (określenia równoznaczne: Słup drogowy w Koninie lub Koniński słup drogowy; niepoprawnie: słup milowy) to kamienny słup (piaskowiec, prawdopodobnie pochodzenia lokalnego, z Brzeźna; wysokość ok. 2,5 m) stojący na dawnym piastowskim, państwowym i handlowym szlaku. Inskrypcja na słupie od 1151 roku informuje m.in. o postawieniu go w połowie drogi z Kruszwicy do Kalisza oraz poświadcza, że dokonał tego (poleciał) *Petrus comes palatinus*. Dzięki badaniom historycznym prof. Janusza Bieniaka, od roku 1982 mamy pewność, że był to wojewoda Piotr Włostowic.

Jest to jedyny znany w Europie inskrybowany średniowieczny słup drogowy, a najstarszy z łacińską inskrypcją poza granicami dawnego imperium rzymskiego. Zdaniem historyków, we wczesnym średniowieczu mógł pełnić rolę słupa sądowego i wskazywać miejsce wymierzania sprawiedliwości, a po opisaniu go inskrypcją potwierdzać panujące na tym szlaku książęce prawo drogowe. Z uwagi na formę przypuszcza się, że jeszcze wcześniej był pogańską figurą kultową. Od 1828 r. stoi na cmentarzu przykościelnym przy konińskiej farze pw. św. Bartłomieja Apostoła.

Autorzy: Wanda i Michał Gruszczyńscy, Konin 2020

Fot.: M. Gruszczyński, 2020

Dwie postaci trzymające się za ręce - środkowy fragment podniebia tympanonu z portalu kościoła klasztorowego pw. NMP i św. Wincentego na Ołbinie we Wrocławiu. Są to, jak przypuszcza C. Buchwald (niemiecki historyk sztuki - 1900 r.) fundatorzy, Maria i Piotr Włostowicowie

Tympanon, warsztat lombardzki, 4. ćw. XII w., Muzeum Narodowe we Wrocławiu, galeria stała „Śląska rzeźba kamienna XII-XIV w.”, fot. A. Podstawka, MNWr

Piotr Włostowic pochowany został w chórze prezbiterium kościoła pw. św. Wincentego (żona Maria obok niego), na terenie rodzowego Ołbina. W latach 70. XIII w. opat norbertanów ufundował im nagrobek z przykrywającą go płytą wierzchnią z postaciami małżonków, będący jedną z pierwszych gotyckich tumb w Polsce (zniszczony w 1529 r.).

Najtrwalszymi śladami działalności Piotra Włostowica są jego fundacje. Najwybitniejsza to zespół opactwa benedyktynów (później norbertanów) pw. NMP i św. Wincentego na wrocławskim Ołbinie m.in. z kościołem będącym najokazalszą świątynią romańską w Polsce (uległ likwidacji w XVI w.). Jej ogrom przedstawiają zachowane ikonografie a piękno wystroju potwierdzają pozostałe po nim we Wrocławiu liczne wspaniałe elementy architektoniczne, w tym portal i tympanony. Inną, niewątpliwą, jest wrocławski kościół pw. NMP na Piasku, z tympanonem fundacyjnym. Te imponujące wielkością dzieła dopełniają inskrypcje z poetyckimi tekstami świadczące o wszechstronnym wykształceniu fundatora. Jedną z nich to ta z 1151 r. wykuta z polecenia Piotra na Słupie Konińskim. Tylko legendarna jest duża ilość romańskich kościołów w Polsce tradycyjnie określanych jako fundowane przez Piotra Dunina, mimo że nimi nie są. Do nich należą m.in. kościoły: w Kazimierzu Biskupim, Starym Mieście koło Konina, a także w Krakowie.

Te wszystkie dokonania, do których należy dołączyć jeszcze osiągnięcia kręgu rodzinnego i licznych jego potomków, stawiają Piotra Włostowica, obok władców, w szeregu najważniejszych osobistości polskiego wczesnego średniowiecza tworzących polską elitę polityczną XII wieku.

THE KONIN PILLAR

Spośród ważnych wydarzeń z życia Piotra Włostowica, najlepiej znanych i potwierdzonych źródłowo, można i należy wymienić:

- udział ok. 1111 r. w misji do księcia Olega (jw.), w sprawie starań o rękę jego córki Marii dla syna wojewody Skarbmira. W wyniku tych swatów Piotr pozyskał Marię, ale jako żonę dla siebie. Po obaleniu Skarbmira w 1118 r., został wojewodą;
- podjęcie w 1122 r., z polecenia księcia Bolesława III, podstępnej misji do Przemyśla, której efektem było porwaniem księcia przemyskiego Wołodara, prowadzącego wrogą działalność wobec władcy polskiego. Część kwoty z wykupu trafiła do rąk Piotra. One, w ramach pokuty za wiarołomstwa podczas swatów na Rusi oraz wobec księcia Wołodara, przyczyniają się do powstania fundacji Włostowica legendarnych i symbolicznych 77 kościołów i klasztorów (faktycznie wystawił kilka trwale zachowanych obiektów);
- sprowadzenie zakonników, kanoników regularnych, do wybudowanego w latach 1138-1142 klasztoru na Słęży (Sobótka-Górka). Po kilku latach przeniesieni zostali do Wrocławia, do ufundowanego klasztoru pw. NMP na Piasku;
- doprowadzenie w 1142 r. do ślubu syna księcia Władysława II, Bolesława Wysokiego, ze Zwinistawą, córką księcia kijowskiego Wszewołoda Olegowicza, rodzonego brata żony;
- udział w 1144 r. w misji książęcej do Magdeburga, gdzie spotkał się z królem niemieckim Konradem III, przyrodnim bratem Agnieszki, żony Władysława II. Efektem było m.in. pozyskanie relikwii św. Wincentego dla fundowanego opactwa benedyktynów we Wrocławiu. Wprowadzenie relikwii nastąpiło 6 czerwca 1145 r.;
- pojmanie na przełomie 1145/46 r., z rozkazu księcia seniora Władysława II. Doszło do kaźni Piotra (oślepienie, ucięcie języka), pozbawienia majątku i banicji. Z Marią i najmłodszymi dziećmi udał się na Ruś. Do tej sytuacji doprowadził konflikt pomiędzy seniorem a juniorami, dziećmi księcia Bolesława, który przed zgonem, powierzył Włostowicowi pieczę nad Królestwem. Piotr pełnił rolę „arbitra książąt”, oceniając ich postępowanie wobec postanowień statutu Krzywoustego i popierając tę stronę, która wówczas ich dotrzymywała. Po wypędzeniu Władysława, jeszcze w 1146 r., powrócił na urząd wojewody;
- wystosowanie w 1147 r., wraz z biskupem krakowskim Mateuszem, listu do świętego Bernarda z Clairvaux, w sprawie podjęcia misji katolickiej na Rusi.

Godło Łabędź nawiązujące do herbu potomków Piotra Włostowica, na ścianie kościoła pw. św. Szczepana w Skrzynnie (woj. mazowieckie)

Fot. M. Gruszczyński, 2014

A.D. MCL PRIMO

KONIN
tu płynie energia

Polskie Towarzystwo
Turystyczno-Krajoznawcze
Oddział w Koninie

Szlak
Piastowski

INSKRYPCJA KONIŃSKA

Inskrypcja Konińska (Epigraf Koniński) to epigram napisany w języku łacińskim i wyryty na słupie, dookoła, w czterech liniach: wers z datacją i trzy dystychy elegijne (starożytna forma poetycka złożona z heksametru i pentametru, które są tutaj leoninami, bo posiadają rymy wewnętrzne). Inskrypcja wykuta jest w większości literami majuskułowymi w postaci kapitalowej (kwadratowej), często zaopatrzonymi w szeryfy. Bogata jest w użyte skróty (wskazane różnymi znakami) oraz enklawy (wpisanie jednych liter w drugie). Zastosowane znaki korektorskie wskazują na umieszczenie dwóch słów (nadpisanego i napisanego poniżej linii) we właściwych miejscach. Początek i koniec każdej linii rozdziela znak krzyża.

Inskrypcja powstała w **1151 r. (MCL PRIMO)** na zamówienie Piotra Włostowica i jest jedną z kilku pozostawionych przez jego ród. Jest **ważnym zabytkiem** polskiej średniowiecznej literatury (poezji) i epigrafiki, a ponadto jest najstarszą datowaną wykutą w kamieniu oraz najdłuższą wczesnośredniowieczną inskrypcją w Polsce.

Fot. M. Gruszczyński, 2020

W II poł. XV w. Jan Długosz w *Rocznikach (Księga Piąta, Rok Pański 1144)* zamieścił notatkę mówiącą o kamiennym słupie w Koninie i jego fundatorze, Piotrze ze Skrzywna, oraz przytoczył fragment inskrypcji. Jest to pierwsza znana pisana wiadomość o tych konińskich zabytkach.

Wymienione w inskrypcji Kalisz i Kruszwica to jedne z najwcześniejszych zapisów nazw tych miejscowości.

Podstawowa publikacja: *Koniński słup drogowy*, praca zbiorowa, Wydawnictwo Setidava - MBP w Koninie, Konin 2016

INSCRIPTIO CONINENSIS

THE KONIN INSCRIPTION

Fotograficzne rozwinięcie inskrypcji na płaszczyznę - fot. Tomasz Płóciennik, oprac. Dobrochna Zielińska, 2016

+ ANNO AB INCARNAT(ione) D(omi)NI N(ost)RI M CL PRIMO
+ IN CALIS HIC MEDIV(m) DE CRV(m)n)SPVICI FORE PVNCTV(m) INDICAT ISTA VIE FORMVLA IVSTITIE
+ QVA(m) FIERI PETR(us) IVSSIT COMES HIC PALATIN(us) HOC Q(u)I SOLLERT(er) DIMIDIAVIT IT(er)
+ EIVS VT ESSE MEMOR DIGNETVR O(mn)ISQ(ue) VIATOR CV(m) PRECE P(ro)PICIV(m) SOLLICITANDO DEV(m)

Tekst łaciński, odczytanie - Tomasz Płóciennik, 2016 (w nawiasach podano rozwinięcia skrótów)

Roku od wcielenia Pana naszego 1151.

O tym, że jest tu środek <drogi> z Kruszwicy do Kalisza, oznajmia ta oto wskazówka drogowego porządku.

Kazał ją tutaj ustawić Piotr, komes palatyn, który roztropnie przepołowił tę drogę, aby raczył o nim pamiętać każdy podróżny, zwracając się w modlitwie do łaskawego Boga.

Tłumaczenie Inskrypcji na język polski - Tomasz Płóciennik, 2016

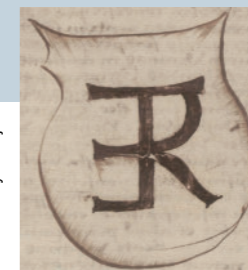
In year 1151 from the incarnation of Our Lord.

That this is the midpoint <of the track> from Kruszwica to Kalisz indicates this marker of the road order.

Its placement here was ordered by Peter, comes palatinus, who sensibly divided this road in half, so that every traveller may remember him when turning to gracious God in prayer.

Tłumaczenie Inskrypcji na język angielski - Dorota Dzierzbicka, 2016

Rękopis w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

Monogram PETRUS - znak przedheraldyczny Piotra Włostowica, odrysowany z XIII-wiecznego nagrobka Marii i Piotra Włostowiców przez Benedykta z Poznania przed 1520 r.

PIOTR WŁOSTOWIC łac. Petrus Wlostides

Jeden z najwybitniejszych polskich możnowładców I poł. XII wieku. Pełnił trzykrotnie, z przerwami, funkcję wojewody (komes palatyn - najbliższy księciu doradca, doświadczony polityk oraz dowódca wojskowy) u władców polskich: księcia Bolesława III Krzywoustego a następnie u jego synów, princepsów, Władysława II Wygnanica oraz Bolesława IV Kędzierzawego. Pod koniec życia piastował również godność komesa śląskiego (wrocławskiego).

Urodził się w latach 80. XI wieku (należał do rówieśników księcia Bolesława). Zmarł 16(17) kwietnia 1153 r.

Z liczego piśmiennictwa (kroniki, herbarze, publikacje i dzieła literackie) znany jest m.in. jako: Piotr Włost (Włast, Włoszcz lub Włostowicz), Piotr Dunin, Piotr ze Skrzywna, Piotr Duńczyk, Petrek Włast lub Peter Włast. W Inskrypcji Konińskiej określił siebie jako **Petrus comes palatinus**. Wymieniany jest w wielu źródłach historycznych polskich, a także niemieckich, czeskich i ruskich. Zdarzenia z jego życia opisane zostały w *Kronice Wielkopolskiej*, *Kronice polskiej* Wincentego Kadłubka a także w *Rocznikach* Jana Długosza. Już pod koniec XII w. poświęcony mu został rycerski poemat epicki - *Carmen Mauri* (*Pieśń Maura*).

Był synem Włosta, wielmoży śląskiego, mającego posiadłości w rejonie góry Ślęży oraz w okolicach Wrocławia (m.in. Wyspa Piaskowa i Olbin, gdzie znajdował się dwór Włostowiców). Poszerzył dobra rodowe o ziemie na obszarze Małopolski, Mazowsza oraz Kujaw poprzez nadania za szczególne zasługi w działalności militarnej i politycznej u boku książąt (liczne misje, także wojskowe).

Pojawszy za żonę księżniczkę ruską Marię, córkę Olega Świętosławicza, wszedł w koligację z rodami władców ruskich, a także stał się powinowatym księcia Bolesława III, ożenionego ze Zbysławą, córką Świętopełka, wielkiego księcia kijowskiego. Dzieci Piotra i Marii to historyczne postaci: Wszebór (wojewoda), Świętosław (utrwalony na wrocławskim tympanie fundacyjnym), Agata (żona wojewody Jaksy z Miechowa), Beatrycze (pierwsza przełożona norbertanek w Strzelnie), Idzi (syn, przed którego ślubem doszło do uwięzienia Piotra).

Piotr Włostowic jest uznawany za protoplastę rodów rycerskich pieczętujących się od XIV w. herbem Łabędź i rodzin posługujących się, do czasów nam współczesnych, przydomkiem Dunin (rody gałęzi Wszeborzyckiej Piotra Starego Wszeborowica). Monogram PETRUS, utworzony od imienia Piotra, będący znakiem przedheraldycznym, służył Włostowicowi oraz jego najbliższemu potomkowi. Utrwalony został w pieczęciach, zapisach kronikarskich oraz w kamieniu.